

naast „de verlossing van zondaren in Christus” een verlossing van de geest. Wanneer de mens zich van de openbaring losmaakt, functioneert hij, in religieuze zin, in de houding van de afval; immers, hij poneert weer eigen koningschap en stelt zich in de houding van de zelfgenoegzaamheid, die leeft van zichzelf uit en naar zichzelf toe. Maar in wezen betekent dit de heerschappij der zonde in zijn wetenschappen; dit is ònvrijheid. Ook in de wetenschap geldt het: als de Zoon des mensen U zal hebben vrijgemaakt, zo zult Gij waarlijk vrij zijn. En alleen in die vrijheid kunnen wij de eenheid van al het kosmische en van alle leven zien.

Nu is het de gemene gratie, of — wil men — de algemene goedheid Gods, dat Hij aan het menselijk leven zoveel van de adeldom van geest en zijn heeft gelaten, dat tot op zeer grote hoogte mensen één kunnen zijn en het eens kunnen zijn in geestelijke zaken, ook al zijn er onder hen zowel gelovigen als mensen, die van het christelijk geloof zich afwenden. Op deze eenheid en op dit eens zijn berust datgene, wat valt binnen het gebied van het samenweten van de beoefenaren der wetenschap. Maar de tegenstellingen, die er onder andere tussen openbaringsgeloof en humanisme bestaan, zijn tevens oorzaak, dat er over de diepste vragen des levens tussen deze twee nimmer overeenstemming zal kunnen worden bereikt⁵⁸).

Dat nu ons standpunt voor de *toepassing* der psychologie eigen consequenties heeft zal gerede duidelijk zijn.

Dat dit geldt voor de *paedagogische psychologie* in elke vorm zal ieder onmiddellijk verstaan.

Ook voor de *bedrijfspsychologie* heeft onze opvatting, naar ik meen, fundamentele betekenis. Ook het moderne bedrijf, ook de wereld van de techniek, werkt alleen met mensen, wier diepste wezen religieus is. Voor velen is de moderne techniek een nieuwe godheid. En zij beleven hun religieuze aard door de overgave aan de mogelijkheden, die de ontwikkeling van het huidige leven biedt. Dit kan zich openbaren in grote en in kleine dingen. De velen, die in onze moderne tijd, vooral in Amerika, zogenaamd gadget-happy zijn — waarbij het woord happy de bijklank krijgt van dwaas — beleven een soort religieuze verering voor het technisch wonder. Als zij door een druk op de knop een mirakel in het klein kunnen bewerken, leven zij hun gadget-happiness uit op een schier religieuze manier.

Maar het is niet alleen deze zijde van het vraagstuk, die van betekenis is. Daar is een ander, veel ernstiger probleem. De relaties in het bedrijfsleven zijn uitermate gecompliceerd. Ik behoef daarover hier niet verder te spreken. Doch deze gecompliceerde tussen-menselijke relaties worden gedragen door en zijn veelszins uitdrukking van de werking der religieuze functie; hetzij dan dat zij expressie zijn van deze religieuze functie in de zin ener positieve werking van de religie, hetzij dan dat er een verstoring van de harmonie komt, doordien een verkeerd gerichte religieuze functie de betrekkingen op negatieve wijze beïnvloedt. Wij denken hier natuurlijk op geen enkele wijze aan de op